

Adresát neznámy

Adresát neznámy
Kathrine Kressman Taylor

Kathrine Kressmann Taylor
Address Unknown

Copyright © 1938 by Kressmann Taylor, copyright renewed

Copyright © 1966 by C. Douglas Taylor

Translation © Ester Danelová 2010

Design & Layout © Janka & Palo Bálík 2010

Slovak edition © Artforum 2010

Artforum

Keď časopis *Story* v septembri 1938 v Spojených štátoch amerických prvý raz uverejnil príbeh *Adresát neznámy*, vyvolal okamžitú senzáciu. Povedka, napísaná formou listovej korešpondencie amerického Žida žijúceho v San Franciscu a jeho niekdajšieho obchodného partnera, ktorý sa vrátil do Nemecka, bola jednou z prvých, čo americkej verejnosti sprostredkovala hrôzy nacizmu.

Celý náklad čísla *Story* sa vypredal už po desiatich dňoch od vydania a nadšení čitatelia množili kópie príbehu, aby ho mohli poslať svojim priateľom. Komentátor celoštátneho rádia Walter Winchell povedku horlivo odporúčal ako „najlepšie dielo mesiaca, niečo, čo by ste si nemali nechať ujsť“ a časopis *Reader's Digest* porušil vlastné dlhoročné pravidlo o nezverejňovaní beletrie a ponúkol dielo viac ako trom miliónom svojich čitateľov.

V roku 1939 publikovali Simon & Schuster *Address Unknown* knižne a predali päťdesiat tisíc výtlačkov – na tie časy grandiózne číslo. Hamish Hamilton nasledoval ich príklad v Anglicku prípravou britského vydania a zahájili sa preklady do cudzích jazykov. Rok 1939 bol však aj rokom *Blitzkrieg* a po niekoľkých mesiacoch bola väčšia časť Európy pod nadvládou Adolfa Hitlera. Holandský preklad knihy sa kamsi stratil a jediná európska zmienka o *Address Unknown* sa zachovala na *Reichskommissarovom* zozname zakázaných kníh. A tak ostal príbeh pre starý kontinent neznámy nasledujúcich šesťdesiat rokov, a to aj napriek mimoriadnemu úspechu a vplyvu v Spojených štátoch a v Británii.

Autorka Kressmann Taylor, „žena, ktorá otriasla Amerikou“, sa narodila ako Kathrine Kressman v Portlande, v štáte Oregon, v roku 1903. Po ukončení štúdia na University of Oregon v roku 1924 sa presťahovala do San Francisca, kde pracovala ako reklamná textárka a vo voľnom čase písala pre malé literárne časopisy. V roku 1928 ju vydavateľia *San Francisco Review*, časopisu, ktorý obzvlášť obľubovala, pozvali na večierok, na ktorom stretla Elliotta Taylora, majiteľa vlastnej reklamnej agentúry. O dva týždne neskôr už boli manželia. Keď postihla reklamný priemysel Veľká hospodárska kríza, kúpil si pár malú farmu na juhu Oregonu. Odsťahovali sa tam so svojimi dvomi malými deťmi, ku ktorým pribudlo v roku 1935 tretie, a žili doslova „z plodov zeme“. Obživu si vypestovali a ryžovali zlato.

V roku 1938 sa presťahovali do New Yorku, kde Elliott pracoval ako vydavateľ a Kathrine dokončovala *Address Unknown*. Elliott poviedku ukázal vydavateľovi Story Whitovi Burnettovi, ktorý ihneď vyjadril prianie uverejniť ju. Spolu s Elliottom dospeli k záveru, že poviedka je „príliš dobrá na to, aby vyšla pod ženským menom“, a prideliili Kathrine literárny pseudonym Kressmann Taylor. Toto umelecké meno si ponechala do konca života, do veľkej miery práve vďaka úspechu *Address Unknown*. Pohnútky, ktoré ju viedli k napísaniu poviedky, popisuje takto:

Krátke pred vojnou sa moji kultivovaní, intelektuálne založení a do-brosrdeční priatelia nemeckého pôvodu vrátili po rokoch života v Spojených štátoch do Nemecka. Zakrátko sa z nich stali zaprisahaní nacisti. Odmietali vypočuť si čo i len nepatrnú kritiku Hitlera. Počas návštevy v Kalifornii stretli na ulici svojho drahého starého priateľa židovského pôvodu, s ktorým si bývali veľmi blízki. Neprehovorili s ním. Keď napriahol ruky, aby ich objal, otočili sa k nemu chrbtom. Ako sa niečo také mohlo stať? Divila som sa. Čo dokázalo takto zmeniť ich srdcia? Čo ich viedlo k tolkej krutosti?

Podobné otázky ma prenasledovali na každom kroku a nedokázala som na ne zabudnúť. Bolo príliš ťažké uveriť, že ľudia, ktorých som poznala a vážila som si ich, sa stali obeťami nacistickej náказы. Začala som osobu Hitlera študovať. Čítala som jeho prejavy a rukopisy jeho poradcov. To, čo som vypozerovala, mi naháňalo strach. Najväčšmi ma však trápilo, že v Amerike nikto nevedel, čo sa v Nemecku deje a ani ich to nezaujímalo. V roku 1938 vládlo v Amerike silné izolacionistické hnutie: politici zastávali názor, že dianie v Európe nie je naša starosť a že vývoj v Nemecku je v poriadku. Dokonca aj Charles Linbergh sa vrátil z Nemecka a hlásal, akí skvelí ľudia tam žijú. Vysokoškooláci, čo sa vracali zo štúdií v Nemecku, však šírii pravdu o nacistických zverstvách. Keď im ich priatelia zo študentských bratstiev zo žartu posielali listy zosmiešňujúce Hitlera, odpovedali: „Prestaňte s tým. Sme v nebezpečenstve. Títo ľudia sa s ničím nebabrujú. Mohli by ste niektorého z nacistov aj zabiť, keď im budete písať.“

Spomínaný incident si v novinách vyslúžil iba krátku správu, ale podarilo sa mu upútať Elliottovu pozornosť. Priniesol noviny Kathrine, a tak vznikol ich spoločný nápad použiť list ako zbraň. Kathrine sa tej myšlienky chopila a pustila sa do písania príbehu.

Chcela som popísať, čo nacisti robia, a ukázať americkej verejnosti, čo sa deje so skutočnými živými ľuďmi v područí zvrátenej ideológie.

Výsledkom je *Address Unknown*, mimoriadne úspešný príbeh, o ktorom sa v roku 1939 v *The New York Times Book Review* vyjadrili: „Tento súčasný príbeh je dokonalosť sama. Je tou najpresvedčivejšou obžalobou nacizmu, aká sa v krásnej literatúre kedy objavila.“ Spomínaná obžaloba pokračovala v nasledujúcej Kathrininej knihe, *Until That Day*, ktorú vydali v roku 1942.

Po vojne, keď už ďalšie usvedčenie nacizmu prestalo byť potrebné, zmizla *Address Unknown* z očí verejnosti a s výnimkou príležitostných zmienok v knižných antológiách ostala zabudnutá. Elliott Taylor

zomrel v roku 1953 a Kathrine žila nasledujúcich pätnásť rokov ako vdova. Pokračovala v písaní a učila literatúru, žurnalistiku a humanitné odbory na Gettysburg College v Pensylvánii. Keď v roku 1966 odišla do dôchodku, presťahovala sa do talianskeho mesta Florencie, kde bola v novembri toho istého roku svedkyňou ničivej povodne: vyliala sa rieka Arno a to Kathrine priviedlo k napísaniu tretej knihy: *Diary of Florence in Flood*, vydané v Anglicku a Amerike na jar nasledujúceho roka s mimoriadne pozitívnym ohlasom.

Po ceste do Talianska v roku 1966 stretla Kathrine na talianskej linke Michelangelo amerického sochára Johna Rooda. Obaja okamžite pocítili vzájomnú príťažlivosť, prežili na palube lode romantické dobrodružstvo a nasledujúci rok sa v Minneapolise, kde sa Rood cítil ako doma, stali manželmi. Odvtedy žili vždy istú časť roka v Minneapolise a určitú časť vo Val de Pea pri Florencii. Kathrine si ponechala oba domovy aj po Roodovej smrti v roku 1974 a takmer dvadsať ďalších rokov žila v každom z nich po šesť mesiacov z roka tichý život, jednoducho, ako pani John Roodová. V roku 1995, keď mala Kathrine deväťdesiat jedna rokov, sa *Story Press* rozhodol znovu vydať *Address Unknown* „ako pripomienku päťdesiateho výročia oslobodenia koncentračných táborov“. Ako však povedala jeho vydavateľka Lois Rosenthal, dôvodom bolo aj to, že si príbeh vďaka svojmu „dôležitému a nadčasovému posolstvu“ zaslúži „stále miesto na knižných pulkoch“ Ameriky. Kniha bola prijatá pozitívne a Kathrine, ktorá s radosťou podpisovala jednotlivé výtlačky a poskytovala televízii aj tlačí rozhovory, prežívala spokojnosť nad znovuobjavením svojho príbehu, tentokrát v role americkej literárnej klasiky.

Kathrine Kressman Taylor Rood zomrela v júli roku 1996, koncom deväťdesiateho tretieho roka života, čulá, vnímavá a plná nadšenia aj na sklonku svojich dní. „Smrť,“ povedala v priebehu posledného týždňa svojho života, „je normálna. Je práve taká normálna ako zrod.“

Bola pripravená. Žila niekoľko úspešných životov: ako manželka a matka, ako uznávaná profesorka, ako autorka troch kníh a tucta poviedok, z ktorých sa jedna, *Address Unknown*, stala literárnou klasikou už počas jej života.

Krátko po Kathrininej smrti sa výtlačok nového vydania knihy z roku 1995 dostal do rúk francúzskeho vydavateľa Henriho Dougiera z *Editions Autrement* v Paríži. V okamihu si uvedomil jej význam pre celú európsku spoločnosť: aj pre tých, čo žili pod nacistickou nadvládou, aj pre tých, ktorí sa potrebujú dozvedieť, aké to bolo. Predsavzal si, že zrealizuje francúzsky preklad knihy. Preklad z pera Michele Levy-Bram sa do rebríčka francúzskych bestsellerov dostal koncom roka 1999. Počas prvého roka sa predalo päťdesiat tisíc výtlačkov knihy a v prvých mesiacoch roka 2000 ďalších päťdesiat tisíc. Kniha sa predávala ešte omnoho úspešnejšie ako kedysi v Spojených štátoch. A čítali ju aj iní Európania, volajúci po prekladoch a vydaniach vo svojom rodnom jazyku: španielčine, katalánčine, taliančine, hebrejčine, nemčine, gréčtine, nórčine, švédčine, dánčine a portugalčine. Spôsobuje mi nesmierne potešenie, že sa moja matka dožila pohľadu na svoju útlu knižku ako na klasické dielo, ktorým sa stala.

Charles Douglas Taylor

syn Kathrine Kressman Taylor

SCHULSE-EISENSTEIN GALLERIES
SAN FRANCISCO, CALIFORNIA, U.S.A.

2. november 1932

Herrn Martin Schulse
Schloss Rantzenburg
Mníchov, Nemecko

Drahý Martin,

spät' v Nemecku! Ako Ti len závidím! Aj keď som to miesto nevidel od školských liet, Unter den Linden ma stále okúzľuje – všetka tá intelektuálna sloboda, dišputy, hudba, osvietené priateľ'stvá. Starý junkerský duch, pruská arogancia a militarizmus sú už preč. Odišli ste do demokratického Nemecka, krajiny žijúcej kultúrou, stojacej na počiatku politickej slobody. Bude to dobrý život. Vaša nová adresa je pôsobivá. Teší ma, že cesta bola pre Elzu a vašich šarvancov príjemná.

Čo sa mňa týka, nie som taký šťastný. Nedel'né ráno si ma vždy nájde ako osamelého starého mládencia bez cieľ'a. Mój nedel'ný domov sa odplavil za šire moria. Starý veľ'ký dom na kopci – vaše privítanie, ktoré ma vždy upozornilo, že deň nie je dňom, kým nie sme opäť spolu. A naša drahá rozjarená Elza, ktorá mi šla žiariac v ústrety, zovrela mi ruku a kričala: "Max, Max!" a hneď zas bežala dnu, aby mi otvorila mój obl'úbený Schnapps. A vaši mládenci, najmä mladý driečny Heinrich: bude z neho dospelý muž, kým na ňom znova spočinie moje oko.

A večere – mám ešte dúfať, že budem niekedy jest', ako som jedával? Chodím teraz do reštaurácie a nad mojím osamelým roast beefom sa vznášajú živé obrazy gebackner Schinken, ako sa parí v burgundskej omáčke. A Spatzle – ach! Spatzle a Spargel! Nie, zrejme sa už nikdy nezmierim so svojím americkým jedálnym lístkom. A tie vína, čo sa tak opatrne klzali k nášmu pobrežiu na nemeckých lodiach, a sľuby, čo sme si dávali, keď sme až po okraj naplňali štvrtý, piaty a šiesty pohár.

Isteže ste urobili dobre. Napriek všetkým tunajším úspechom si sa nikdy nestal Američanom a teraz, keď je podnik zavedený a na poriadku, musel si svojich húževnatých nemeckých chlapcov vziať späť do vlasti, aby sa vzdelávali. Aj Elze už po tých dlhých rokoch chýbala jej rodina. Tiež Vás radi uvidia. Chudobný mladý umelec sa dnes stal rodinným dobrodincom, a to pre Teba iste musí byť drobný a tichý – a predsa triumf.

Podniku sa aj naďalej darí dobre. Pani Levine pristala na našu cenu a kúpila malého Picassa, za čo si blahoželám. A pani Fleshman som primäl premýšľať nad tou príšernou Madonnou. Nik sa jej zatiaľ neobťažoval povedať, že je ktorýsi kus z jej zbierky v skutočnosti škaredý. Zrejme preto, že sú škaredé všetky do jedného. A predsa mi chýba Tvoje vyberané nadanie pre obchod so starými židovskými matrónami. Dokážem ich presvedčiť, že ide o skvelú investíciu. Ale iba Ty si mal cit pre výber umeleckých diel, ktoré ich odzbrojili. Na dôvažok, aj tak zrejme nikdy celkom nedôverujú d'alšiemu Židovi.

Včera som dostal potešujúci list od Griselle. Píše, že budem na svoju malú sestru čoskoro hrdý.

Dostala hlavnú rolu v novej hre vo Viedni a ohlasy sú vynikajúce – jej neradostné roky v malých spolkoch začínajú prinášať ovocie. Chúd'a diet'a, nebolo to pre ňu jednoduché, a predsa sa nikdy nest'ažovala. Má čistú dušu, je krásna a snád' má aj talent. Spytovala sa na Teba, Martin, vo veľmi priateľskom duchu. Neostala v nej žiadna horkosť. Keď si mladý ako ona, rýchlo sa stráca. Uplynie len pár rokov a na zranenie ostane len spomienka. Vína nie je na strane niktorého z Vás. Také veci sú ako rýchle búrky. V jednej chvíli si zmáčaný dažďom, trhajú Ťa nárazy vetra a si celkom bezbranný a bezmocný. Len čo však vyjde slnko, i keď si ešte celkom nezabudol, ostane iba neha, a nie žiaľ! Neprežíval by si to nijako inak – ani ja nie. Nenapísal som Griselle, že si v Európe, snád' by som však mohol, ak sa Ti to zdá múdre. Priateľ'ov si nehl'adá ľahko a viem, že by ju vedomie tej blízkosti potešilo.

Od vojny uplynulo štrnásť rokov! Označil si si dátum? Akú dlhú cestu len naše národy prešli od tých čias horkosti! Ešte raz mi, môj drahý Martin, dovol' v duchu Ťa objať. S najvrúcnejšími spomienkami na Elzu a chlapcov, a to mi ver,

Tvoj stále väčšmi oddaný

Max